

Галина Чопко

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”
спеціаліст деканату базової вищої освіти
chopko2004@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ ДОГОВОРУ ФІНАНСОВОГО КРЕДИТУ ПРИ НАДАННІ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ ЛОМБАРДАМИ УКРАЇНИ

© Чопко Г., 2017

Розглянуто питання застосування договору фінансового кредиту під час надання послуг населенню ломбардами України. На основі дослідження чинного законодавства та наукових праць узагальнено недоліки та прогалини нормативно-правового регулювання діяльності ломбардів. Проаналізовано практику застосування договору фінансового кредиту під час надання послуг населенню ломбардами в Україні.

Ключові слова: ломбард; послуги; фінансовий договір; фінансовий кредит.

Галина Чопко

ПРИМЕНЕНИЕ ДОГОВОРА ФИНАНСОВОГО КРЕДИТА В ПРЕДОСТАВЛЕНИИ УСЛУГ НАСЕЛЕНИЮ ЛОМБАРДАМИ УКРАИНЫ

В статье рассматривается вопрос применения договора финансового кредита в предоставлении услуг населению ломбардами Украины. На основе исследования действующего законодательства и научных трудов автором обобщены упущения и пробелы в нормативно-правовом регулировании деятельности ломбардов. Осуществлен анализ практики применения договора финансового кредита при предоставлении услуг населению ломбардами в Украине.

Ключевые слова: ломбард; услуги; финансовый договор; финансовый кредит.

Halyna Chopko

Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University

THE USE OF CREDIT AGREEMENT FINANCIAL PUBLIC SERVICES LOMBARDI UKRAINE

The article discusses the use of the financial contracts in the provision of public services by the pawnshops in Ukraine. Based on analysis of current legislation and scientific works the author summarized the deficiencies and gaps of legal regulation of activity of pawnshops. It has been made the analysis of the financial contracts practice in the provision of public services by the pawnshops in Ukraine.

Key words: pawnshop; services; financial agreement; financial credit.

Постановка проблеми. Серед багатьох проблем, що наявні у сфері подання державних послуг населенню, особливе місце займають ломбарди та їхня діяльність.

Діяльність ломбардів є незначною, коли суспільство має добре розвинену економіку, низьку інфляцію та високу трудову зайнятість населення, що свідчить про його соціальну захищеність зі сторони держави.

На жаль, сьогодні в Україні відсутні показники позитивного соціального добробуту населення, що є підставою для зростання кількості ломбардів як фінансових установ, що надають населенню фінансові послуги у вигляді кредитів здебільшого на не вигідних умовах.

Нормативно-правове врегулювання діяльності ломбардів має низку правових прогалин, вирішення яких покращить надання фінансових послуг населенню України.

Аналіз дослідження проблеми. Застосування договору фінансового кредиту під час надання послуг населенню було і залишається предметом дослідження як науковців, так і практичних працівників.

Аналізуючи цю проблему, ми використали низку положень чинного національного законодавства та наукові праці Л. М. Баранової, Т. І. Бегової, В. І. Борисової, Ю. Ю. Заїки, І. А. Краївської, В. О. Кучера, С. М. Лемех, Б. Г. Скокова, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Г. Б. Яновицької, В. Л. Яроцького, що сприяло висвітленню цієї проблеми.

Метою дослідження є аналіз стану застосування договору фінансового кредиту під час надання фінансових послуг населенню України.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи реалії сьогодення і економічну ситуацію, яка склалась в Україні, досить актуальним і поширеним стало звернення людей за фінансовою допомогою до фінансових установ за назвою – ломбарди. Лише незначна частина населення розуміє принцип роботи ломбардів як фінансових установ та як саме вони надають фінансові послуги. Це частково можна пояснити правовою необізнаністю населення і тим, що немає єдиної законодавчої бази, яка б регулювала питання, що пов'язані з діяльністю ломбардів.

Ломбарди вважаються учасниками фінансового ринку України, діяльність яких є специфічною і найменш врегульованою. У цей час вони структурно підпорядковані Державній комісії по регулюванню ринків фінансових послуг і керуються в своїй діяльності тимчасовим положенням “Про порядок надання фінансових послуг ломбардами” від 26 квітня 2005 р. № 3981. Дотепер не затверджений Верховною Радою України проект Закону “Про ломбарди і ломбардну діяльність”.

Особливістю назви ломбарду як фінансової установи, є те що, повному його найменуванні повинно міститися слово “ломбард”.

Ломбарди відповідно до п. 1 ст. 1 Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” належать до фінансових установ, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках прямо визначених законом, – інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг [1].

Згідно з Положенням “Про порядок надання фінансових послуг ломбардами” до фінансових послуг ломбарду належать надання фінансових кредитів [2], (далі – Положення).

Термін “кредит” походить від латинського слова *creditum* – позика, борг, а також від *credere*, що означає довіряти [3, с. 425]. Саме довіра слугує основою кредитних відносин, однією з найважливіших передумов виникнення кредиту. Але в сучасних умовах ця передумова досить часто стає другорядною. Для виникнення кредитних відносин і укладання кредитної угоди самої довіри недостатньо. У разі видачі кредиту майже завжди є ризик несвоєчасного чи неповного повернення коштів. Тому кредиторі потрібні певні гарантії. Такі гарантії він може отримати, по-перше, від самого позичальника у формі застави, по-друге, від гаранта, тобто фізичної чи юридичної особи, яка має певний капітал чи майно і гарантує повернення кредиту, і, по-третє, від страхової компанії [4, с. 150]. Це визначення містить найзагальніші характеристики, що розкривають зміст кредиту.

У правовому розумінні кредит – це фінансова послуга, яка полягає в передачі коштів, банківських металів на засадах повернення такої ж їх кількості, наданні відстрочки або розстрочки

платежу [5, с. 8]. Відповідно до Закону України “Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг” від 12.07.2001 р. № 2664-III фінансовим кредитом є кошти, надані в позику юридичній чи фізичній особі на визначений строк та під процент [1]. Про це йдеться також у п. 1.2. Положення фінансовий кредит ломбарду [2].

В Україні порядок укладання і виконання умов договору, а також питання юридичної відповідальності за їх порушення регулюється зокрема Цивільним кодексом України. Таким чином на відносини з приводу надання ломбардами кредиту поширюється дія норм Цивільного кодексу України. Важливими з цього приводу є умови договору позики та договору кредиту.

За договором позики одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов’язується повернути позикодавцеві таку суму грошових коштів (суму позики) або таку саму кількість речей того ж роду та такої ж якості (ст. 1046 ЦК України) [6].

Згідно зі ст. 1054 ЦК України за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов’язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов’язується повернути кредит та сплатити проценти [6].

Ломбард, як правило надає фінансові кредити на підставі договору фінансового кредиту, однак в Цивільному кодексі України вид такого договору не передбачено.

У ст. 627 Цивільного кодексу України зазначено, що сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості [6].

Загальне поняття договору пояснюється, як угода двох або більше сторін про встановлення, зміну чи припинення відповідних прав і обов’язків [3, с. 206].

Відповідно до п. 1 ст. 626 Цивільного кодексу України договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов’язків [6]. Для нас важливим у цій частині з’ясувати позицію законодавця стосовно істотних умов договору фінансового кредиту.

Відповідно до ч. 1 ст. 638 Цивільного кодексу України істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди [6].

Істотними умовами кредитного договору є предмет, строк повернення та його ціна (розмір процентів) [7, с. 551]. За правовою природою договір кредиту є наближений до договору фінансового кредиту з відповідними вимогами (п. 3.3. Положення) та умовами його виконання (пп. 3.3.2. Положення) [2].

Варто звернути увагу на думку Ю. О. Заїки про те, що істотні умови договору відображають природу договору, відсутність будь-якої з них не дає змоги сторонам виконати їхні обов’язки, які покладаються на них за договором [8, с. 177]. Однією з таких умов договору фінансового кредиту є укладення в письмовій формі (ст. 1055 ЦК України) [6].

За своїм змістом договір про надання фінансового кредиту ломбардом повинен містити: назву, місцезнаходження та реквізити – для ломбарду, прізвище, ім’я, по батькові фізичної особи, дані паспорта (номер, серія, дата видачі, орган, що видав) або іншого документа, що посвідчує особу, та дані про місце проживання – для фізичних осіб; предмет договору; права та обов’язки сторін; суму фінансового кредиту; дату надання фінансового кредиту; строк користування фінансовим кредитом; дату повернення фінансового кредиту; відповідальність сторін; підстави для пролонгації, припинення дії та розірвання договору; підписи сторін [2].

Сторонами договору про надання фінансового кредиту ломбардом є кредитодавець та позичальник. Згідно зі ст. 1054 ЦК України кредитодавцем за кредитним договором може бути банк або інша фінансова установа (юридична особа, яка відповідно до закону має право за рахунок

залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик). Оскільки ломбард належить до фінансових установ, то він і виступає кредитором [6]. Позичальником виступає фізична особа.

Предметом договору про надання фінансового кредиту є грошові кошти, а саме фінансовий кредит, у національній валюті, який може надаватися позичальнику в готівковій або безготівковій формі.

Обов'язковою кількісною характеристикою предмета договору є його розмір, тобто сума грошових коштів, які на умовах укладеного договору кредитор зобов'язується надати позичальникові [7, с. 551].

Права та обов'язки сторін складають зміст зобов'язання, що виникає на підставі укладеного договору, обсяг яких визначається з урахуванням заборон та обмежень, встановлених чинним законодавством.

Основним обов'язком кредитора є надання грошових коштів, а саме фінансового кредиту, позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором. Особливістю надання фінансового кредиту є те, що кредитор не перевіряє кредитоспроможність позичальника. Так, наприклад, при наданні кредитів банк зобов'язаний отримати кредитну історію позичальника, яка належить до якісних характеристик позичальника [8, с. 553]. Кредитною історією є сукупність інформації про юридичну або фізичну особу, що її ідентифікує, відомості про виконання нею зобов'язань за кредитними правочинами, іншої відкритої інформації, відповідно до Закону, яка містить, зокрема, відомості щодо інтенсивності користування банківськими кредитами/гарантіями в минулому та своєчасності їх погашення й сплати відсотків/комісій за ними [9].

Основним обов'язком позичальника є повернення кредитору суми фінансового кредиту та сплата процентів за користування кредитом не пізніше зазначеної дати. Позичальник має право: достроково повернути суму кредиту та сплатити проценти, які нараховуються відповідно до строку фактичного користування фінансовим кредитом, продовжити термін дії договору закладу майна, за умови повного погашення заборгованості щодо сплати процентів за користування кредитом. Фактичним строком користування фінансовим кредитом є період з дати отримання коштів позичальником до дати повернення кредиту та сплати процентів за ним або звернення ломбардом стягнення на предмет закладу.

Розмір фінансового кредиту, що надає ломбард, не повинен перевищувати суму оцінки предмета закладу. Вона встановлюється відповідно до розроблених ломбардом і затверджених у встановленому порядку положень.

Термін користування кредитом визначається за погодженням сторін і зазначається у договорі.

Взаємні права та обов'язки сторін кредитного договору виникають з моменту досягнення згоди за всіма істотними умовами і сторона, що не виконала чи неналежним чином виконала взяті на себе обов'язки, зобов'язана відшкодувати заподіяні збитки. З огляду на це, на особливу увагу у кредитному договорі заслуговує питання відповідальності позичальника за несвоєчасне повернення кредитних коштів [10, с. 371]. Позичальник несе відповідальність за порушення терміну повернення кредиту.

Пролонгація, тобто продовження договору відбувається, коли позичальник у термін закінчення договору фінансового кредиту немає можливості повернути усю суму кредиту. Продовжити договір можна лише після оплати відсотків за користування цим кредитом.

Крім цього, у договорі повинно бути зазначено процент за користування фінансовим кредитом, посилання на договір застави, що забезпечує зобов'язання за договором фінансового кредиту, посилання на договір страхування предмета застави в разі наявності, позначка про ознайомлення позичальника з внутрішніми правилами чи положеннями про надання фінансових послуг ломбардом (пп. 3.3.1. Положення) [2].

Проценти за користування кредитними коштами нараховуються з моменту зарахування кредитних коштів на рахунок позичальника, а не з моменту укладення договору або дати, з якої

кредитодавець зобов'язаний був надати грошові кошти. Це правило зумовлене тим, що проценти на суму кредиту сплачуються за час реального користування грошовою сумою [10, с. 371].

Отже, договір фінансового кредиту є консенсуальним та вважається укладеним з моменту досягнення згоди між сторонами за всіма істотними умовами договору. Цей договір є також двостороннім. У ньому зазначено права та обов'язки як для кредитодавця, так і для позичальника.

Цей договір є відплатним (обов'язкова відплатність фінансових послуг з надання кредиту у вигляді процентів). У разі його укладення кредитодавець бере на себе зобов'язання надати кредит і набуває право вимоги на повернення грошових коштів і сплати процентів, а позичальник має право вимагати надання кредиту і несе зобов'язання щодо своєчасного його повернення та сплати відсотків.

Основними ознаками кредиту є строковість, платність і зворотність.

Враховуючи простоту отримання в ломбардах невеликих за розмірами кредитів, більшість споживачів, звертаються за ними і погоджуються на умови, які пропонуються ломбардами. Багато є випадків, коли позичальники подають позови про визнання договорів, укладених з ломбардами, недійсними на тій підставі, що вони були укладені під впливом тяжкої обставини (ст. 233 ЦК України) [6].

Висновки. Актуальність розгляду цієї проблеми пояснюється наявністю негараздів у сфері економіки, що пов'язано з високим рівнем безробіття та зубожінням населення України. Так, падіння реальної заробітної плати в 2015 році порівняно з 2014 р. становило 20,2%, а порівняно з 2013 роком – 25,4 % [11, с. 36]. Ці та інші негативні фактори і причини призвели до появи великої кількості фінансових установ під назвою “ломбард”.

Наявна система надання кредитів на умовах фінансового договору залишається недосконалою. Здійснений нами аналіз застосування договору фінансового кредиту під час надання послуг населенню ломбардами певною мірою сприятиме визначенню рівня правового врегулювання відносин у вказаній сфері.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
2. Про затвердження Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами : Затверджене розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України 26 квітня 2005 р. № 3981 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН В27 України Ю. С. Шемчушенка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Юридична думка, 2012. – 1020 с.
4. Скоков Б. Г., Крайівська І. А. Гроші і кредит. Конспект лекцій, навчально-методичний матеріал для самостійної роботи та для практичних занять, завдання для контрольної роботи для студентів усіх форм навчання напрямків “Економіка і підприємництво” та “Менеджмент”. – Харків, ХНАМГ, 2009. – 244 с.
5. Лемех С. М. Кредитний договір : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 “цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право” / С. М. Лемех. – Львів, 2004. – 20 с.
6. Цивільний кодекс України / Кодекс від 16 січня 2003р, № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
7. Цивільне право : підручник у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатсєвої, В. Л. Яроцького. – Х. : Право, 2012. – Т. 2. – 816 с.
8. Заїка Ю. О. Українське цивільне право.: навч. посіб. / Ю. О. Заїка. – К. : Істина, 2005. – 312 с.
9. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2704-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2704-15>.
10. Цивільне право України : навч. посіб. / кол. авторів ; за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. –

Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 468 с. 11. Симоненко В. К. Пятилетка крутого пике. *Економическое ессе*. – К. : Довіра, 2016. – 327 с.

REFERENCES

1. *About financial services and State Regulation of Financial Services Law of Ukraine on July 12, 2001*. [On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets Law of Ukraine of 12 July 2001 r. № 2664- III]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
2. *About approval of the procedure for the provision of financial services by pawnshops*: Approved by the State Commission for Regulation of Financial Services Ukraine April 26, 2005. [On approval of the procedure for providing financial services Pawnshops]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Shemchushenko Yu. S. *Velykyy entsyklopedychnyy yurydychnyy slovnyk* [Great Encyclopedic Dictionary of Law], Kyiv, Yurydychna dumka Publ., 2012, 1020 p.
4. Skokov B. H., Krayivs'ka I. A. *Hroshi i kredyt. Konspekt lektsiy, navchal'no-metodychnyy material dlya samostiyanoi roboty ta dlya praktychnykh zanyat', zavdannya dlya kontrol'noyi roboty dlya studentiv usikh form navchannya napryamkiv "Ekonomika i pidpryyemnytstvo" ta "Menedzhment"* [Money and Credit. Lecture, teaching materials for self-study and for practical classes, assignments for control work for students of all learning areas "Economics and entrepreneurship" and "Management"]. Kharkiv, KhNAMH Publ., 2009, 244 p.
5. Lepekh S. M. *Kredytnyy dohovir*. Avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.03 "tsyvil'ne pravo i tsyvil'nyy protses; simeyne pravo; mizhnarodne pryvatne pravo" [Credit contract]. L'viv, 2004. 20 p.
6. *The Civil Code of Ukraine* on January 16, 2003. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
7. Borysovoyi V. I., Spasybo-Fatyeyevoyi I. V., Yarots'koho V. L. *Tsyvil'ne pravo* [Civil law]. Kharkiv, Pravo Publ., 2012, 816 p.
8. Zaika Yu. O. *Ukrayins'ke tsyvil'ne pravo* [Ukrainian civil law]. Kyiv, Istyna Publ., 2005, 312 p.
9. *About the organization of formation and turnover of Credit Histories Law of Ukraine on June 23, 2005*. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2704-15>.
10. Yanovyts'koyi H. B., Kuchera V. O. *Tsyvil'ne pravo Ukrayiny* [Civil Law Ukraine]. L'viv, L'vivs'kyy derzhavnyy universytet vnutrishnikh sprav Publ., 2011, 468 p.
11. Simonenko V. K. *Pyatiletka krutogo pike. Ekonomicheskoe esse* [Five years of steep pike. Ekonomicheskoe essay], Kyiv, Dovira Publ., 2016, 327 p.

Дата надходження: 05.01.2017 р.